

Mike Boddé

Het verdwenen vangnet

Pianist Mike Boddé werd wees. Hij eerde zijn ouders met muziek. Een gesprek over een huwelijk als een vesting, erfelijke depressie, middeleeuwse papkommetjes en rouwen op de tonen van de dansante Bach.

Zijn ouders zijn kort achter elkaar overleden. Pa in de zomer, ma vlak voor de lente daarna. Hoe is het met hem?

Hij wrijft over zijn gezicht. ‘Ik zit nog in de allereerste fase van de rouw, denk ik. Dat je het stiekem ontkent. In mijn slaap wek ik mijn ouders weer tot leven. Ik klets met ze over van alles – gewone, huishoudelijke dingetjes. Mijn vader is dan nog van vóór zijn alzheimer. Symbolische dromen heb ik ook: dat ik mijn ouderlijk huis niet meer kan vinden. Ik dwaal maar rond in Rotterdam en denk: waar wás het nou ook alweer? Tja, dat ouderlijk huis is weg. Definitief weg. Zo word ik wakker.’

En overdag?

‘De tranen komen als ik ’t zelf orkestreer.’

Draait zich om, wijst naar de cd-speler.

‘Rachmaninoff. Het tweede pianoconcert – dat zet ik vaak op.

Ga'k effe huilen. Ik vind het nog steeds een volmaakt stuk, heel listig in elkaar gezet, met tempoversnellingen en -vertragingen op precies de juiste momenten. Het is erg Russisch: sterke melodieën, lyrisch en vervoerend, zwarte noten – die doen denken aan een Siberisch herfstbos in de lente, hoe raar dat ook mag klinken. En ja, dan geloof ik weer in het leven! Van huilen word ik heel vrolijk.'

Komt het verdriet nooit als een overval?

'Ook wel. Ik heb de hele tijd heftige schrikmomenten. Na een voorstelling of een uitzending wil ik mijn moeder bellen – om te horen dat ze het mooi heeft gevonden en dat ik zo te zien gelukkig mijn haar had gewassen. Of ik wil mijn vader om een adviesje vragen. Maar ze zijn er gewoon echt, waarlijk, heus niet meer. Hoeveel van die besefmomenten heb ik nog nodig voordat ik het geloof? Kennelijk denk ik onbewust: ze zijn er nog, ze zijn maar een klein beetje dood. Daar kan ik dan wel mee leven. Maar helemaal dood? Zover ben ik nog niet.'

Heeft hij ooit een lied geschreven voor zijn ouders?

'Ja,' zegt hij, en opent zijn laptop. 'Hier. "Lied voor Pa".'

*Soms wens ik weleens dat ik doodga
Want doodgaan is prachtig misschien
Dan hoop ik dat ik in die tunnel
Jouw stralende lach weer kan zien*

'Dit zong ik vlak na het overlijden van mijn vader, in het tv-programma *Podium Witteman*. Het is net Orpheus en Eurydice, afdalen naar het schimmenrijk en al zingend proberen Hades te verleiden om mijn geliefden terug te geven. Wel een hoogromantische gedachte, hè.'

Hij loopt naar de keuken. Een sonore brom van de espressomachine, drie koffie. Hij gaat weer zitten.

'Mijn vader was een man van de lange termijn. Hij werkte als verkoper en later als directeur bij Kramers en Ruys Automatisering. In de jaren tachtig en negentig automatiseerden ze veel ziekenhuizen en gemeentes. Hij kreeg dan een bonus. Die noemde hij

“tantième” – een veel mooier woord. Het extra geld zette hij nooit op zijn rekening, daar kocht hij meteen aandelen van het bedrijf voor. “Zo heb ik voor straks iets om naar uit te kijken,” zei hij, “en voor nu een reden om extra mijn best te doen.”

Hij was een plichtsgetrouwe, maar ook emotionele man. Ik weet nog dat we thuis voor de buis naar een film over de landing in Normandië zaten te kijken, *Saving Private Ryan*, met die afschuwelijke beginscènes met drijvende lijken in de branding. Mijn vader zat dan als een kind te huilen: “Ach jongens, ach jongens, ach die arme jongens.” Ik dacht: hij heeft gewoon medelijden. Later begreep ik waar zijn emotie vandaan kwam. Eigenlijk had hij zelf willen meevechten, daar had hij nog steeds in hoge mate een schuldgevoel over. Wel raar, want in juni 1944 was hij veertien jaar, maar zo ervoer hij dat toch.

Schuld en schaamte zijn bekende symptomen van depressiviteit. Ik weet uit eigen ervaring precies hoe dat voelt. Mijn vader werd zwaar depressief op z'n 24e. Ik denk dat hij niet helemaal begreep wat hem overkwam. Hij schijnt een jaar lang niet gepraat te hebben – helemaal in zichzelf opgesloten. Met rust en pillen is hij er weer uit gekomen, zei mijn moeder. In de jaren vijftig kreeg hij ook een slaapkuur. Dan brachten ze je twee weken onder zeil, om te resetten. Ontprikkelten. Een soort shock krijg je dan, maar geen elektroshock. Schijnt geholpen te hebben.’

Heeft Boddé ook muziek gemaakt voor zijn moeder?

‘Geen liedje, wel iets instrumentaals, een vrolijke, romantische, redelijk eenvoudig in het oor liggende etude. “Stuk voor Ma”. Met veel stijgende lijnen in de melodie, die geven een positieve draai aan muziek, dat is iets fallisch. Mijn moeder was de spin in het web van de familie. Ze leefde echt voor haar kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen. Ook het welzijn van andere mensen ging haar na aan het hart. Ze bracht bezoekjes met een bloemetje aan oudere mensen die niet meer naar de kerk konden komen. Mijn ouders waren allebei remonstrants. Mijn vader had meer met de schapen dan met de herder, mijn moeder was wat steviger en principiëler in haar geloof. Ik ben ook gedoopt. Mijn doopnamen zijn: Michael George. Als het andersom was geweest, was ik nu een wereldster. En dood.’

Had zijn moeder geen ambities?

‘Jawel. Moeilijk punt. In haar eindexamenjaar werd ze zwanger. Ze heeft haar school niet afgemaakt, daar had ze wel spijt van. Haar grote passie was archeologie. Kijk, mijn moeder was altijd keurig netjes, maar op sommige dagen trok ze in overall en kaplaarzen naar Heenvliet, ergens onder Rotterdam. Ging ze wroeten. Er kwam dan een muurtje tevoorschijn, nou, dat maakte haar helemaal extatisch. Ze waren op het kasteel van Heenvliet gestoten. “Mike! We hebben een papkommetje gevonden!” Avondenlang zat ze met professor Henkes, een bekend archeoloog, scherven te passen om dat aardewerk weer in elkaar te zetten. Geweldig vond ze dat.’

Net als zijn vader kreeg Boddé op jonge leeftijd last van ‘heftige en onverklaarbare’ schuldgevoelens.

‘Zit in de genen, denk ik. Daar kreeg ik echt pijn van in m’n buik, zo van: ik ben niet goed genoeg, weet je wel. Ben je dertien, veertien jaar. Mijn ouders vonden het wel raar dat ik hele dagen alleen op m’n kamertje zat, maar ze gingen daar prima mee om. Ik kom uit een goed nest.’

Mijn ouders zijn 72 jaar heel gelukkig bij elkaar geweest. Dat huwelijk was een vesting. Geen barst in te krijgen. In zijn depressie jaren heeft mijn vader weleens gezegd: “Jeanne, misschien kun je beter bij me weggaan.” Wilde ze niets van horen: “Ben je nou helemaal besodemieterd?” Veel oudere echtparen hebben geen fysiek contact meer, maar mijn ouders raakten elkaar tot op het allerlaatst nog aan. Seksualiteit en zo, dat weet ik allemaal niet, dat wil je als kind ook niet weten. Maar... haha, als mijn moeder net iets te blij en enthousiast stond te praten met een andere man, kon mijn vader nog steeds jaloers zijn. “Sjaan, we gaan.”

Zijn vader kreeg alzheimer.

‘Het begon een jaar of tien geleden. Eerst ontkenen we het met z’n allen nog, maar mijn schoonzus is arts en had het al snel in de gaten. Door zijn groeiende onzekerheid ging hij steeds meer aan mijn moeder hangen, zoekend naar steun. Dan komen er van die

momentjes dat hij de telefoon aanziet voor de afstandsbediening. Mijn broer en schoonzus namen het initiatief: het was het beste als mijn ouders zouden verhuizen naar een plek met fijne zusters, en winkels in de buurt. Mijn vader onderging de bekende testen. Alzheimerpatiënten moeten dan een klok tekenen en komen meestal niet verder dan een paar onsamenhangende lijntjes. Daar wilde ik niet bij zijn. Daar kón ik niet bij zijn – ik kreeg dat gewoon niet voor elkaar.

De dementie ontwikkelde zich op een milde manier. Ik leerde mijn vader kennen als een hele lieve, zachtaardige, warme, totaal níet autoritaire man. In verwondering liet hij de ziekte over zich heen komen. Iemand zei: “Het is allemaal wel zwaar hè, Jim?” Dan wees hij naar mijn moeder en zei: “Met haar kan ik alles doorstaan.” Een godsgeschenk dat hij nooit onaardig tegen haar is geweest. Terwijl het voor mijn moeder best zwaar was, want mijn vader werd angstig als zij niet in de buurt was. Tot op het einde bleef hij thuis, ook met hulp van thuiszorg.’

Nancy Reagan noemde de alzheimer van haar Ronald *a long, long goodbye*.

‘Ja, dat is wel zo. Hoe afschuwelijk ook: je neemt met kleine stukjes afscheid. Mijn vader overleed in juli 2018, 88 jaar. Hij had voor de tweede keer een TIA gekregen, daar takel je behoorlijk door af. Hij werd ook bedlegerig. Het is nog snel gegaan – hij was gewoon op. Toen ik het bericht hoorde, zat ik net met mijn gezin op de boot naar Vlieland. Vreselijke huilbui, met allemaal verbaasde mensen om me heen die een min of meer bekende Nederlander effe onderuit zagen gaan. Ik zat in tweestrijd: moest ik rechtsomkeert maken, of ging ik toch dat geplande optreden doen? Ik koos voor het laatste. Ik had behoefte aan de zee. De troost lag voor mij op het eiland.

Op kampeerterrein Stortemelk heb ik die avond een heel leuk concert gegeven, samen met Joris Lutz. Ik vertelde het publiek dat mijn vader net was overleden. Laa’k dat maar zeggen, dacht ik. Hoe je dan zingt en speelt... Je komt in een superbewustzijn, alles is verhevigd. Ik heb me voor 200 procent ingezet. Niet dat je wegblijft bij je vader en dan een kutconcert geeft, weet je wel. Het

klopte gewoon. Muziek gebruikten mijn pa en ik altijd voor het verwerken van ellendige dingen. Joris kwam met een paar liedjes die mijn vader mooi vond, zoals “She” van Aznavour. We probeerden ons ook samen door “Bohemian Rhapsody” van Queen te worstelen, maar dat ging helemaal mis. Iedereen zat zo hard mee te zingen dat het niet uitmaakte. Mijn dochter van zestien vond het heel grappig. Ze zei: “Dit was het leukste optreden dat ik ooit van jou heb gezien, papa.”

Op Facebook schreef Mike Boddé: ‘Mijn vader overleed als een wijze, oude indiaan.’

‘Hij lag er zo mooi bij. Mijn vader had een donkere huidskleur – hij was wel een beetje een roodhuid. Ik kreeg ook wijze raad van hem in mijn zwartste periodes. Zijn geschiedenis van schuld, schaamte en somberheid resoneerde in mij. Ook ik werd na die aanloop in mijn puberteit op mijn 24e knetterdepressief. Dat was heel zwaar. Verpletterende angst. De overtuiging dat alles verkeerd gaat of al verkeerd is gegaan. Elk geluid kwam keihard binnen. Ik voelde veel te veel, alsof mijn zenuwen openlagen. En dan nog stemmen in m’n hoofd... pfff.

Het grote probleem van een depressief persoon is: hij denkt dat-ie er nooit meer uit komt. Alles om hem heen is zwart en donker. Mijn vader zei tegen me: “Je zult geleidelijk aan weer opklimmen. Daarna zul je een periode beleven van grote activiteit, voldoening en succes.” Langetermijnvisie weer, hè. Zo had hij het zelf ook ervaren. Licht aan het einde van de tunnel, een helder en fel licht. Daar probeerde ik mij dan maar op te richten. Maar makkelijk ging dat niet.

Op een dag kwam ik in een soort psychose, door een pilletje te slikken en daar te snel mee te stoppen. Toen werd de wereld helemaal zwart om mij heen. Ik zat in een woongroep in Utrecht. Een huisgenoot zei: “Zal ik Sjim en Sjaan maar even bellen?” Zij haalden mij op. Ik was 28 jaar. Drie jaar heb ik bij ze gewoond, gewoon weer bij pa en ma in. Dat was heerlijk. Mijn vader werd mijn “secondant”. Ik had straatvrees, dus hij bracht mij naar therapie. Ging-ie voor de deur in z’n auto zitten, *De Telegraaf* lezen, wachten tot ik klaar was.

Ik had ook conflictjes, hoor. Leren hoe je kleine oorlogjes uitvecht, dat had ik met mijn ouders nooit geoefend. God, ik weet nog dat ik een paar schoenen kocht waar ik blaren van kreeg. Die smeed ik in een hoek. “Zonde van het geld,” zei mijn vader, “die ga je terugbrengen.” Dan was ik weer kwaad: nee pa, dat kan toch niet, ik heb daar toch al op gelopen! Het waren dat soort dingetjes van niks die het contact met mijn ouders verdiepten. Ik heb daar iets afgemaakt. Wat weet ik niet precies. Ik denk: mijn puberteit.’

Boddé is een nakomertje. Twee broers en een zus kwamen voor hem. Harry, de oudste, kreeg slokdarmkanker, precies in de periode dat Mike weer bij zijn ouders was gaan wonen.

‘Met Harry had ik een hele goede band. We waren soulmates, als oudste en jongste kind hadden we een gedeeld buitenstaandersgevoel. Harry was farmacoloog. Als hij naar een internationaal congres was geweest, ging hij Japanse wetenschappers imiteren, heel geestig. Muziek was een passie van ons, maar Harry vond eigenlijk alles wel interessant, van de perspectiefteknik van Vermeer tot de Domus Aurea in Rome, het huis van Nero. Ik dacht dan vaak: shit, já, daar moet ik ook eens iets over gaan lezen! Dee’k nooit.’

Harry overleed na 4, 5 maanden, 45 jaar oud.

‘Mijn ouders gingen kapot. Ze waren blij dat ik om ze heen was. We sleurden mekaar er een beetje doorheen. Gewoon: elkaar vasthouden. We maakten een boekje met Harry’s sinterklaasgedichten en limericks. Daar begonnen we al mee vóór zijn overlijden. We lieten hem meesleutelen: welke wil je d’r in, welke niet? Dat is al een soort rouw. Je bent toch de balans aan het opmaken.

Ga nu maar, zei ik weleens in gedachten tegen Harry. Zijn laatste dagen waren zo zwaar en pijnlijk... Toe maar, sterf nu maar. Daar voel je je dan enorm schuldig over, maar het was niet te harden. Na zijn dood zochten mijn ouders en ik afleiding. We gingen stomme dingen doen. Jongens, zei mijn vader dan, laten we naar Middelburg gaan, daar is nog een oude VOC-werf. Of we reden naar Friesland om naar het vrouwtje van Stavoren te kijken. Zo probeerden we de dagen te breken.’

Was muziek een troost?

‘Voor mij niet. In die tijd kon ik eigenlijk geen muziek verdragen. Mijn moeder zette weleens wat oude Schumann-dingen voor me op, maar het was te veel. Soms kwam Kees Torn langs om piano te spelen. Bach. Daar kon ik nog wel naar luisteren. Bach giet alles in hele strakke vormen, ze noemen hem niet voor niets de mathematicus van het gevoel. Dat klavecimbel vult ook alles maar op, dat is dichtgeplamuurde, vacuüm getrokken horror. O, die riedeltjes, gék word je daarvan. *Die Kunst der Fuge* is gewoon architectuur, dat kon ik niet verdragen. Zware kerkelijke muziek als *Hohe Messe* ook niet echt. Ik hou het meest van de wereldse dingen, zoals De Brandenburgse concerten en het Concert voor twee violen. Daar zitten tenminste wat gaten in. Sommige allemandes en menuetten zijn als dansen geschreven. De dansante Bach, om te rouwen vind ik die het fijnst.’

Begin 2019 werd zijn moeder ongeneeslijk ziek. Hoe reageerde zij op haar naderende einde?

‘O, die wilde gewoon naar m’n vader. “Jim zit aan me te trekken,” zei ze. ‘En haar zus en haar oudste kind ook. Ze had lymfeklierkanker. Meteen ging ze van alles regelen: mensen bellen en afscheid nemen, zorgen dat een schilderij terugkeerde naar de dochter van de schilderes, envelopjes met sieraden maken voor de kleinkinderen. Ze overleed 2 maart 2019. Sneller dan gedacht. Ik had toen net een operatie gehad waarbij galstenen zijn verwijderd. Als je dan in het ziekenhuis ligt en een telefoontje krijgt dat ze is ingeslapen... Dat is wel kut, hoor. Pas toen ze opgebaard was, kon ik afscheid van haar nemen. Ik had geen laatste woorden. Eigenlijk hadden we het goede gesprek tussen moeder en zoon allang gevoerd, uitgesmeerd over een heel leven.

Ze wilde per se een uitvaart met religieuze liederen in de kerk. De dominee ging bewust niet op de kansel staan, hij stond midden tussen de mensen. Dat was lief. Ik kon niet zingen. Emotie slaat sterk op je stem, hè. Piano spelen lukte wel. Je vingers doen wat ze altijd doen, ze hebben elk een eigen motorisch geheugen. Ik speelde

“Theme from Mahogany”, van Diana Ross. *“Do you know, where you’re going to...”*

Ik neem mijn moeder mee, verder het leven in. In mij bestaat ze na. Dan denk ik opeens: laat ik die en die eens een belletje geven, want dat zou ma gedaan hebben. Met mijn vader heb ik het precies zo. Ik moet echt stoppen met roken, want pa lukte het ook. En: met Harry. Als ik een woord niet weet, ga ik het nu wél opzoeken, net als hij vroeger deed.’

In hoeverre kleurt zijn pil tegen depressie de rouw? Maken de middelen het verlies minder zwart?

‘Nee. Ik weet wat ik voel. Als ik die pil niet slik, ben ik hooguit wat angstiger en onstabiel. Op de verwerking van het verdriet hebben de medicijnen geen beslissende invloed. Rouwen gaat over andere dingen. Over de betekenis die mensen voor jou hebben, over de verhalen die je met hen deelt. Ik ben wees. Zo voelt het ook: het magische vangnet is verdwenen. Ik mag dan 51 zijn, bij echt grote problemen ging ik toch naar mijn ouderlijk huis. Soms denk ik: het nadeel van een harmonieus gezin en een hele goede verstandhouding met je ouders is dat je wel heel veel mist als ze weg zijn. Het gat is zo groot. Maar een vriendin zei treffend: “Ja Mike, het gat is groot, maar dat komt omdat het ooit helemaal gevuld is geweest.” Daar houd ik mij maar aan vast.’